

7. Hűbéri rendszer a középkorban. A rendi monarchia kialakulása Angliában és Franciaországban, kitekintéssel Magyarországra

Kemény Anna Ráni 2025A

A hűbéri rendszer kialakulása

A kora középkori Nyugat-Európában,
a Frank Birodalomban, a Karoling-korban teljesebbé válik a fogalmi tár:

- **feudalizmus:** a földesúri magántulajdonon alapuló gazdasági-társadalmi berendezkedés
- **feudum:** örökíthető földbirtok

A király a különböző szolgálatokért (katonáskodás, hivatalok betöltése stb.) adományozott nemeseknek **kiváltságokat** és földeket, amit **hűbérbirtoknak** nevezünk.

A hűbéres hűséget fogadott hűbérurának katonai szolgálatot ígért (ennek anyagai alapja a földbirtok) az esküt gyakran írásban rögzítették az eskü megszegése erkölcsi vétségnek számított a hűbéri kapcsolat **hierarchikus**, de **kétoldalú** és **kölcsönös**

Minden imára kulcsolt kéz egy Istennek tett hűbéri eskü

A hűbéri kötelezettség öröklődik, ált. a **primogenitúra** alapján: az elsőszülött fiúgyermek örököl A hűbéresnek is lehetett hűbérese → hűbéri piramis / lánc alakult ki Hűbérúr jogai:

- bíraskodás hűbéresei felett
→ az igazságszolgáltatás is a hűbéri rendszer keretében történt (nemesek felett a király ítélkezhetett)
- felszólíthatja hűbéreset harcba az ország / terület védelmében (**katonai szolgálattal** tartoznak neki)

Hűbéres jogai:

- a földbirtok és rajta élők felett hatalom gyakorlása
- védelem a hűbérúrtól
- több hűbérúrral eskü kötése

A király az ország legfőbb hűbérura

- ez erősíti a király hatalmát
- az érett középkorban (11–13. sz.) az ország haderejét a hűbéresek csapatai alkották

A rendi monarchia és kialakulása Angliában és Franciaországban

Fogalmi tár:

- **rend:** azonos jogállású, örökletes kiváltságokkal rendelkező, érdekeikért egységesen fellépő társadalmi csoport
! jobbgyság nem rend, nem lép egységesen
- **rendi monarchia:** a király és a rendek hatalommegosztásán alapuló feudális államforma Nyugat-Európában 14–15. század, Mo. 15. századtól

érett formájában a király jogköre: **rendi gyűlés jogköre:**

▪ külügy	▪ adómegszavazás
▪ föld adományozása	▪ katonamegszavazás
▪ hadsereg, pénzügy	▪ törvényalkotás

Kialakulása Angliában

1066 Hastings – Hódító Vilmos legyőzi az angolszász uralkodót, a Frank Birodalomhoz hasonló hűbéri rendszer alakul ki 12. századtól: Anjou-Plantagenet-dinasztia

- I. Földnélküli János elveszti francia Anjou birtokait, a kiesést **adóemeléssel** pótolja nemeseknek **jövedelemkiesést** eredményez a túlzott királyi adó → lázadások, nemesi felkelés a városi polgárság segítségével
- I. János a **Magna Charta Libertatum** aláírására kényszerül (1215) nemesi érdekek érvényesítése a királlyal szemben adóemelés csak tanács beleegyezésével (tanács: 25 főnemből és főpapból álló testület, a parlament előzménye) nemes csak bírói ítélettel lehet őrizetbe venni **ellenállási záradék** kimondja, ha a király jogsértő, az ellenállás ellene nem jogsértő városok, főleg London kiváltságokban részesülnek eredmény: királyi önkény csökkenése, az angliai rendiség kezdete, eszköz király számonkérésére
- Angol rendek: főnemesség, köznemesség, polgárság 1295 I. Edward angol király (Walesi bárdok) Wales elfoglalására tanács beleegyezése nélkül adót emel Magna Carta megszegése → nemesség fellép ellene → mintaparlament létrejötte
- Az angol rendi gyűlés = parlament **kéttáblás** (külön üléseznek):
- Lordok háza (bárók és püspökök névre szóló levél alapján)
  - Alsóház (grófságok követei [vagyis a köznemesség], városok követei kollektív meghívóval)
- Működése: a király törvényjavaslatát a két tábla külön megvitatja, majd külön megszavazza őket (**kétkamarás rendszer**), a törvény ezután a király elé terjesztődik, aki azt **szentesíti**

Kialakulása Franciaországban

- 1302: a Capeting-dinasztiából való IV. Szép Fülöp kihirdeti az általános rendi gyűlést. Oka: háborúi kimerítették a kincstárát, célja királyi hatalom és bevétel növelése
- Francia rendek: nemesség, papság, polgárság
- A rendi gyűlés háromtáblás és egykamarás (a három tábla együtt szavaz)
- (probléma lesz: a konzervatív nemességgel és egyházzal szemben a polgárság kisebbséget alkot)

A magyarországi és erdélyi rendiség

! Mo. nem nyugat-európai értelemben vett hűbéri társadalom **familiaritás:** a hűbéri rendszer magyarországi megfelelője, mely nagybirtokos és kisbirtokos nemes között kötött. A 13. században alakult ki. A kisebb birtokos (familiaris) a nagyobb katonai szolgálatába állt, ezért pénz és védelmet kapott. Az egyezség felmondható, kisnemes fölött nem bíraskodhat a nagybirtokos.

Előzmények:

rendi szerveződés kezdete Mo.-n: Aranybulla (1222)
→ nemesség kialakulása

1440 és 1458 rendek megerősödnek, az egykamarás rendi gyűlés választ

az egykamarás rendi gyűlés helyszíne a középkorban Rákosmező Nyugat-Európával szemben a 15. századra tolódik a rendi monarchia kialakulása, fénykora: I. Jagelló Ulászló uralkodása (1440–1444) és Hunyadi János kormányzósága (1446–1453)

Jagelló-kor (1490–1526) rendi monarchiában a nemesi hatalom nagyobb

Magyar rendek: főpapok, bárók, (köz)nemesek, városok polgársága

1437, Budai Nagy Antal parasztfelkelése Erdélyben

Kápolnai unió (1437) = a rendiség kezdete Erdélyben:

- magyar nemesek, székely lófők és szász patríciusok szövetsége
- cél: parasztfelkelés leverése
- távlati cél: Erdély irányítása

a fenti három **rendi nemzet** kiváltságolt társadalmi réteg Erdélyben románok jobbgyságot alkotják → nem rend

kora újkori erdélyi országgyűlés (az Erdélyi Fejedelemség korszakában): egytáblás, egykamarás